

İDAREHANE

İzmir Türk Ocağı
dairesi mahsusa

FİKİRLER

ABUNA

Seneliği «24» nusha
itibariyle «300»
kuruştur

Cilt: 2

15 Nisan 1929

SaYı : 37

MUSAHABE

Adolf Ferriyer ve Beynelmilel Terbiye Kongrası

Profesör Ferriyer İzmir ve İstanbuldaki koferanslarından, İsviçre matbuatındaki neşriyatından sonra «Pour l'ère nouvelle» mecmuasının şubat nüshasını Türkiye maarifine tahsis etti. Hikmet bey kardaşı - mızın tercüme ettiği bu mühim makaleyi bu nüshamıza dercediyoruz. Büyük bir alâka ile okunacağına eminiz .

Vüksek müşahedeci, yüksek mütetebbi , yüksek nazâriyat ve tecrübeci olan Profesör , beynelmilel ilim ve terbiye âleminde gıpta verici bir şöhrat ve ilmi otoriteye mliktir . Hususi hayatı ise , derin tevazuu ile idealistlerin ve eski peygaberlerin sade, mahviyetkâr, hatta mahrumiyetkâr hayatını andırmaktadır: Kalbi, beşeri ihtiraslardan uzak, lüksten menfur; alâ-yiş ve nümayiş onun ruhunda hiç yer tutmıyan iki yabani ot gibidir . Çok iyi hatırımda kaldığına göre bir gün Lokarno kız muallim mektebi bahçesinde, muallimler arasında do-

laşıyor, zeki nazarlarını, çiçekten çiçeğe konan birer kelebek gibi muhtelif milletlerin muallimleri üzerinde dolaştırıyordu. Biraz sonra , kongranın gaye ve neticesi hakkında konferans verecekti. Son derece sade ge-yinmiş , gravatsız gömleğinin yırtık yakası , ceketi üzerine çıkmıştı. Bizimle konuşırken bunu gören madamı gömleğinin yırtık yerini yakası altına soktu ve lâkayt bir çocuğa hitap eder gibi:

— Gömleğinize dikkat etmemişsiniz, dedi.

Profesör bu küçük serzineşe şu cevabı verdi :

— Ümit ederimki beni dinleyecekler gömleğime değil belki sözlerime dikkat lütfünde bulunacaklardır.

İzmir san'atlar mektebinin atölyesini gezdikten sonra lüks oda takımlarının bulunduğu bir salona girmiştik . Eşyayı dikkatli dikkatli tetkik ettikten sonra elini omuzuma koyarak:

— Ne güzel şeyler , dedi.

İnsanların bütün kabiliyet ve zekâları yaptıkları işlerde görünür . El ve dimağ! , hayatı süsleyen her şeyin valididir .

Sonra elile eşyayı göstererek:

— Şu Lüks şeyler... çok güzel yapılmış, fakat bunlara karşı ruhumda hiç bir meyl görmüyorum, dedi.

Bir şey arıyormuş gibi gözlerini dalgın dalgın etrafta dolaştırarak kapıdan çıkarken ise :

— Sadelik ve samimiyet hayatta her şeye tercih edilmelidir, dedi. O kelimenin bütün manasıyla idealisttir. O , idealistlerdendir ki gayesine varmak için her şeyini, sıhhatını bile feda etmiştir. Onun hakiki hayatını, hakiki gayesini , hakiki surette izah eden vasfı « Çocuk ruhunun büyüklüğüne ve derinliğine nüfuz » arzudur . Heyecandan sararmış çehresi ve titrek sesiyle , Kız muallim mektebinde irat ettiği nutukta:

— Ben çocuğun üzerin eğilen ve onu olduğu gibi tetkike koyulan bir müşahedeciden başka bir şey değilim, diyordu.

Sadelik ve samimiyyetin âşıkı olan Profesör Feriye İzmirde Türk ruhiyle karşı karşıya gelir gelmez derhal onun büyüklüğüne, inceliğine ve samimiyyetine meftun oldu. Fikirlerini, intibalarını, hakiki ilim adamlarına mahsus riyasız bir saffet ve vekarla, olduğu gibi söyleyen Profesörün ne gibi kabli hükümler ve kanaatlarla Türkiye'ye geldiğini bilmiyorum. Fakat eserlerine ve artmak suretile devam eden alâkasma nazaran, hayatında heyecanlı ve unutulmaz intibalar bırakan bir samimiyyet ve muhabbetle Türkiye'den ayrıldığına şüphe etmiyorum. Avrupa'daki neşriyat ve konferansları menfaatsız bir dostluğun bütün büyüklük ve saffetini taşımaktadır. Hakiki dostluk gıyaben izhar olunan kalbi samimiyyetler ve hareketler değil midir?

Profesör Feriye'nin Avrupa ilim âleminde, Türkiye'ye karşı uyandırdığı heyecanlı alâkadan azami derecede istifade fırsatı ve vaziyeti karşısında

bulunuyoruz. Müşahede ve intibalarına ait kanaatları - haiz olduğu ilmi otorite sayesinde - eski ve yeni dünya ilim adamları nazarında birer ayet gibi kat'i ve şeksiz bir mahiyet gösteren profesör, neşriyat ve konferanslarıyla, bizim için işlenmesi ve çalışılması feyizli meyveler verecek bir saha açtı. Bu noktai nazardan elsenör Terbiye kongrası bizim için kaçırılmaması matlup bir fırsattır. Bütün milletlerin ve bilhassa umumi harpten doğan Polonya ve Çekoslovakların, memleketlerini tatınmak için bu gibi konferanslarda müracaat ettikleri vasıtalar hayret verici bir mahiyettedir. El işleriyle, musikilerine ait propağandadan mada Polonyalıları sanat ve edebiyat noktai nazarından büyüklük ve yüksekliklerini göstermek için « Şopen » ve « Ladislas reymont »'ın hayat ve eserlerine ait, gayet nefis kağıda bslmış birer risale tevzi ettiler; ve şüphesiz herkeste büyük bir alâka uyandırdılar.

Türk Cumhuriyetini, asil bir vekar, ve ciddiyetle Avrupada temsil ve milletlerin kendilerin tanıtmağa ait faaliyet ve mesailerini yakından gören

ve bilen Realist vekilimiz vasıf beyefendinin, Elsenör Terbiye kongrasına layık olduğu ehemmiyeti vereceğinden emin bulunuyoruz.

Hanımlar da dahil olduğu halde, lisana vakıf, Maarif ailesinden bir grubun kongraya iştiraki ve beş altı kişinin muhtelif mevzulara « Türk edebiyatına, inkılâbına, varılan büyük ve cezri islahata, Türk Hanımlarına, Gazinin hayatına dair » birer konferans verilmesi, bu mevzulara dair - Polonyalıların yaptıkları gibi birer broşur tab ve tevzii muallimler ve ilim adamları üzerinde büyük tesirler yapacak, her iki dünyada, büyük akisler hasıl edecektir imkân olursa - geçen sene Avusturya Maarif nazırı Oto Klokelin yaptığı gibi muhterem Vekilimiz Vasıf beyefendinin böyle bir gruba riyaaset etmesi, muvaffakiyet ufuklarını namütenahi genişletecektir.

Avrupa ve Amerika, baş döndürücü bir sür'atle - güneş gibi Asya eteklerinde parlayan inkılâbımızın büyüklüğü ve derinliği karşısında mütehayyirdir. fakat inkılâp hakkında esashi malâmata sahip bulunmamaktadır. Bunun içindir ki, inkılâbımızı tanıtmak, ona hizmet etmektir.

ASIM İSMET

FELSEFE NEDİR?

Her fennin mevzuu muayyendir. Muayyen her fen (Hadise gurupları) nı mütalâa eder. Felsefenin mevzu ve hadiseleri pekte muayyen değildir. Ruhu beşerin minelezel kendi kendine sorduğu bir takım sualler vardır. Bu kâinat ne? Hayatı nasıl geçirmeli? Hayatın manası, gayesi ve kıymeti nedir? İşte felsefe bu mühim suallerin cevaplarını arar. Binaenaleyh felsefeyi şöyle tarif ederler: Hayatın manasını ve kıymetini tetkik ve mütalâa etmektir. Yahut daha kısa tabirle (Hayatın ne demek olduğunu izahıdır. (Mathev Arnold) şöyle tarif eyler: Hayatı hey'eti umumiyesiyle bir kül olarak görebilmek. Bu tarif felsefenin hem gayesini hem usulünü muhtevirdir. Gayesi: Fenlerden her biri gibi hayatı tek bir zaviye altından değil (Hayatı bir kül gibi görmek) tir. Hayatı bütün ezmine zarfında bütün mevcudatı ile temaşa edebilmek felsefenin gayesidir. Usulü ise şudur: Hayatı; yarım bilgi ile veya kısmen veya kablelhüküm ile değil tam ve sağlam görmek. Felsefeyi şöylece tarif edenler vardır: (İçinde yaşadığımız kâinatı fenni usullerle anlamağa çalışmaktır. Muhtelif fenlerin muhassalası vasıtasıyla kâinatı anlamağa çalışmak ilk yunan feylesofu (Talez) den zamanımıza kadar bütün feyle-

sofların bir gayesidir. Fakat kâinat ne? ilk yunan feylesofları, kâinat deyince (maddi alem) i anlarlardı, ve bütün feylesolar [1] kâinat nazariyesi, [2] kâinatın hududu ve müddeti (yani mekân ve zaman) [3] kâinatın yaratıcısı (Allah) [4] kâinatın maddei asliyesi [5] kâinatın insanla, insanın ruhiyle ve insanın mukadderatıyla münasebatı üzerine nazariyeler yapmışlardır. Bu yolda çalışan mühim feylesoflar şunlardır: Eflatun, Aristo, Sentogusten, Brüno, Dekart, Spinoza, Kant, Hekkel, Herbert Speneer. Bu büyük mes'elelere son cevap verilmiş değildir. Halâ uğraşılıyor. Fakat yaşadığımız günlerde kâinatın bu kozmuğrafıyaı manası bizleri eskiler kadar alâkadar etmiyor. Ferdiyetçi insaniyetçi romantik olan modern âlemde insanlar kendileriyle daha yakından daha vasıtasız olan şeylerle alâkadarlar. Binaenaleyh kâinatın manası bu gün hemen hemen (İnsan) demektir. Bugün daha ziyade, içtimai, siyasi, edebî, ahlâki hayatla alâkadar olunmaktadır. Eski yunan feylesoflarını (Ebediyet ve tahavvül mes'elesi) çok alâkadar ediyordu. (Tahavvül) ile yalnız fiziki tahavvülü atomların hareketini, hususiyyetini büyüme ve ölme hadiselerini anlatıyorlardı. Fiziki âlemin bu derin mes'eleleri henüz halledilmiş değildir. Fakat

modern dünyada şimdi başka (Tahavvül)lere alâkadar olunuyor. İçtimai âdetlerin, siyasi münasebetlerin değişmesi, ahlâkın, dinin, edebî zevkin değişmesi bu günkü insanlar daha bu nevi değişmelerle alâkadar oluyorlar. Mevzuu (İnsan) olan bu nevi âlem dahi fiziki âlem kadar belki daha ziyade mütalâaya şayandır.

Binaenaleyh bugünkü felsefenin mevzuu (İnsan) olmuş oluyor. Ve son zamanlarda da:

Hayatın ne demek olduğunu izahı.

Hayatın kıymet ve manası Hayatın menşei ve sonu.

Ne olduğu mes'eleleriyle de feylesoflar, sıkı bir surette alâkadarlardır. Tekâmül, terakki bilgi, şuur, halûharekt ve cemiyet mes'eleleri bu günün felsefesinin esas kumaşını teşkil etmektedir. Bununla beraber felsefe, içinde yaşadığımız kâinatı anlamağa çalışmaktır, esas daima doğrudur. Şu sualleri kendi kendine sormamış insan pek azdır:

1— Hilkat hakkındaki dini izah acaba doğrumu?

2— bir allah varmı, yoksa yar olan ancak madde ve enerji mi?

3— Maddenin aslı ne? neden yapılmıştır?

4— kendisiyle düşündüğüm ve hayret ettiğim (Ruh) um maddeden başkımı?

Yoksa bir (Atomlar) mec-

muası) ndan ve yahut bedenimin faaliyetinden mi ibaret?..

5— Hayat nedir? Bir gün ben öleceğim . Ölüm nedir ? Benden bir cüz, ben öldükten sonra da yaşayacak mı aceba ?

6 —¹ Yarın bir çok işler yapacağım; bir kısmı iyi , bir kısmı fena olacak.. İyi ne, fena ne? Hak ne, haksızlık ne?

Etrafımdaki insanlar: Servet , şöret , zevk ve sefa için çalışıyorlar... Bunlar hakikaten çok kıymetli şeyler mi ? yoksa bunlardan daha kıymetli şeyler var mı? Meselâ: Sulh... Sadelik... Mefkûre muhabbeti ... İş ... Güzel san'atlardan zevk bulma, fen ve ilim takip etme gibi.. Bu iki guruptan hangisi daha kıymetli ? Ben kendime bir çok sualler sorabilirim . Bunlara cevap vermek mümkün mü?

8— Bunlara dair olan marifetimizin hududu nerelere kaddır?

9— Tabiat ve san'at güzellikleri içindeyiz . Şehrimizdeki binaların, mekteplerin, bahçelerin güzel ve çirkin olanları var. Cüzellik ne? Klasik musikide bize zevk duyuran şey ne? Eski mimari şah eserlerde hayret ve takdirimizi mucip olan şey ne?

Gurubu hayretle temaşa ediyorum, bulutlar arasındaki ayı , dağ başlarındaki yabani çiçekleri ve son bahar yapraklarını kezalet ve hayretle temaşa ediyoruz.. Eğer.. Gören göz veyahut takdir edecek ruh olmasaydı (Tabiat) gene güzel olacaktı mıydı ? Şehirlerde görüyorum ki bir çok insanlar servet, mansıp ve mevki iktidar için didinmekte, ve bun-

lardan bazıları bu yolda adaletsizlik irtikap etmekte.

10 — Adaletsizlik nedir ? ve insanlar niçin cidal içinde yaşıyorlar? bunları da bilmek istiyorum. Bu büyük sualleri sormak , bunlar üzerine düşünmek, bunları fennî bir surette mütalâa etmek ve bunlara cevap vermeye uğraşmak Felsefenin vazifesidir.

(Herbert Sipenser) Felsefeyi: (Tamamen tevhit edilmiş bilgi) diye tarif eder. Fenler ise kısmen tevhit edilmiş bilgilerdir . Bir fen nasıl hususî hadiselerden mürekkep ise Felsefe de bütün fenlerin birleşmesinden hasıl olmuştur. Böyle tek bir düsturdan henüz pek uzagız . Bu düsturu , Sipenser , geçen asrın sonlarında bütün fenlerin pek inkişaf ettiği ve bunlarla (Muammayı kâinat) n halledileceği zannolunduğu günlerde öne sürmüştü. Bugün ise, bu ümit oğünkü kadar parlak değildir . Göriyoruz ki bir (İzah edilemeyen nokta) var, ki .. Hakiki felsefe , işte bu (İzah edilemeyen cihet)i de hesaba katmak mecburiyetindedir.

Bundan başka felsefenin işi, yalnız fenleri tevhit ve yalnız bizim fennî enteremizi tatmin etmekten ibaret değildir. Ahlakî , dinî ihtiyaçlarımızı , bütün temayüllerimizi tatmin etmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh bütün bu hadiseleri sinesine alan ve bunların hepsini birden düşündüren şeydir ki Felsefedir. Düşünce - mizde Vahdet temin etmeye uğraşmaktır) suretinde de Felsefeyi tarif edenler olmuştur.

Hayat hakkında muhtelif noktai nazarlarımız olabilir . Meselâ hayat telâkkisi, mektepte

başka, evde başka olabilir. Bir mes'ele hakkında meselâ din ile fen muarız mütalâalarda bulunabilir.

Hangisi doğru ? Yahut bu noktai nazarlardan her biri - nde hissei hakikat varmı? Eğer böyleyse (Hakikat) nasıl temyiz edeceğiz ? Hakikatın miyarı nedir? (Vahdet) ini yapmayan yalnız gençler değildir . Öyle insanlar vardır ki akılla hissinin barıştırmıyarak bunları ayrı ayrı mahfazalarda tutarlar. Kezalet ahlakta da (Vahdet) ini yapamamış insanlar vardır ki bunlar dostlukta başka bir ahlak, alışverişte başka ahlak takip ederler.

Felsefeyi (Vahdeti temin etmedir) diye tarif edenlere göre Felsefenin maksadı işte bu nevi vahdeti temin etmektir .

Hayret: Felsefe, şüpheden ümitsizlikten ve endişeden doğmuş dıdır... Her ne kadar bunların da tesiri olmuşsa da... lakin Felsefe .. Asıl hayretten doğmuştur...

Eflâton, felsefenin Hayret ile başladığını söyler . Eski Yunanlılar ; Felsefe ile çok uğraşmışlar. Fakat Kâinatı görürşleri bizimki ile mukayese edilince pek iptidai ve çocukcasınadır . Kâinat hakkındaki hükümlerinde hiç şüpheleri yoktu ; fakat kâinat karşısında (Hayret) leri fazlaydı. Bilâhare Bu (Hayret) daha ciddileşti, ve (olgun fikirli) bir hale geldi . Binaenaleyh (Felsefe) şöyle de tarif edildi : Ciddi ve mülâhazatlı düşünceye tahavvül etmiş (bir hayret) tir . Bir insanın kâinat hakkındaki hayreti ciddi bir tahkik ve ta-

mik devresine girerse (Filosof) olmuş demektir.

Hikmet

Felsefeyi , hikmettir diye tarif edenler de vardır, Yunanca olan filozofi, muhip manasına olan (filo) ile (Hikmet) manasına olan (zofi) den mürekkeptir . Sokrat , sofistlerin tantanalı ve iddiakâr (Hikmet) istilâhını sevmiyerek tevazuan (Muhibbi hikmet) namını almıştı. Hikmet nedir ? Modern hayatın önümüze serdiği muhtelif (Hikmet)lerin derecelerini tayin ve takdir edebilmektir . Pekâlâ kabul ederiz ki en yüksek kıymetler servet, zevk ve safadan ibaret değildir . Her şeyin kıymeti nisbidir ; her keş şunların çoğunun ardından koşar: iş, oyun, eğlence, mütalâa, yemek , içmek, tenasül, fen, san'at, musiki , şiir, içtimai hizmet, siyaset, para kazanmak v.. s.. hâkim odur ki bunların nisbi kıymetini takdir edebilip ona göre hareket edebile...

Mabadütabiiyat : San senelerde felsefenin böyle insani cephesi hayatı izaha uğraşması eşyayı geniş ve eşyanın menazirini doğru görmeğe çalışması kuvvetlendi. Evelden ise felsefe daha ziyade şeniyyetin mahiyeti nedir? Allah nedir? Kâinat nedir? gibi mabadütabiiyat meseleleriyle uğraşırdı.

Zamanımızda ise felsefe daha ziyade hayat, hayatın tekâmülü, kıymeti nedir ? mes'eleleriyle uğraşır. (Marifet nazariyesi) (Cevher mes'esi-asıl olan şey) dahi alâkadar etmekle beraber bugün en ziyade «kıymetler» mes'esi iledir ki feylesoflar alâkadarlırlar.

Artık mabadütabiiyat sözü dillerde okadar doluşmıyor . Kullanıldığı zaman ekseriya felsefe ile müteradif olarak kullanılır. Bilhassa mabadütabiiyat denilince: Kâinat, Şeniyyet Allah, gaiyet, illiyet, ruh, mevzularını ihtiva eder, felsefe ise daha geniş olmak üzere kullanılmaktadır.

1— Mabadütabiiyatın bütün mezuları.

2— Episomoloji - marifet nazariyesi...

3— Normative fenler: mantık, ahlakîyat, bediiyat.

Şiir ve felsefe: bazı büyük şairler , hayatı tasvire, bazıları da hayatı izaha uğraşırlar . Sonuncular «feylesof şairler » dir. Lokreçyos, Ömer hayyam Dante, Göte, eski Yunan dramalistleri gibi. Acschylus, Sofokl, Öyripit, komik şair Aristofan da bu meyandadır. Bunlar ahlakçı , mütefekkir , peygamber, milletlerinin millî şuurunu düşünen adamlardır . Yeni bir «Mesaj» getiren kimseye Peygamber denir . Eğer bu adam şair ise ona «feylesof şair» denilir. Acschylus: eski kanulara, ahlâka , dine riayet etmeyenler «Kader ve tali» in ne müthiş şeyler yapacağını terennüm etti. Sofokl : Layetegayyer kanunu ahlakîyi ve beşerin mukadder ızırabına terennüm etti. Aristofons, Yunanlıların eski an'anelerini komik bir surette terennüm etti. Romalı Lokreçyos: uzun şiirinde kâinatın meteryalizme müstenit bir nazariyesini yapmak insanları «Mabutlar korkusu»ndan kurtardı. Ömer Hayyam : O nefis Rubailerinde başka bir hayat felsefesi terennüm etti . Öyle bir hayat felsefesi ki akıl ve muhakememiz bunu reddettiği

halde mnhayyilemizin hoşuna gider. Dante: en yüksek (feylesof şair) dir. «İlahî komedisi» nde kâinatın şekil ve cehetlerinden, menşei beşerden ve mukadderatından , fenalığın başlangıcından ve tedavisinden bahseder. «Paradi» sinde, insanı günahattan kurtarmak için ilahî muhabbetin bütün kuvvetiyle parladığını okuyoruz . Göte: bunun tezi de insanı kurtarmaktır; fakat bu halâsi, fedakârlık ve itaattan değil tecrübeden çıkarır. Words worth: in mevzuu şu lâyuref kâinatın ağır ve yorucu yükleridir.

Brovning: Allah, doğruluğa ve muhabbete inanır. Bunları terennüm eder; bütün bu «feylesof şairler» ruhu beşerin ezelden beri aradığı (muamma-yi kâinatın hallini ararlar.

Lirik , Epik , Dramatik , Romantik şairlerde var ki bunlarda da felsefe var : Safo , Homer, Virjil, Horas, Şekispir, Shelly, Keats, Bayron, Svinburne gibi fakat şiirde en felsefi tarz bize nur ve teselli veren felsefi şiirlerdir . zamanımızda ise dramlar bile felsefidir . hayat mes'elelerini mevzu edinirler . yeni dram tarzının babası olan ipsen eserlerinde şair ve ressamın yerini mütefekkir ve muallime vermiştir . insaniyeti ezen an'anelerden cemiyeti kurtarmak .

İpsenin tezidir . (İpsen) in eserlerini okıyanlar veya tiyatrodâ temaşa edenler bedii zevkten ziyade fikir ve protesto görürler. Tiyatroda felsefi tarz demek temaşa edenlerin cemiyet alâkasını uyandırabilmek demektir. (Bernard Shaw) eserlerinde estetike pek az ehem-

miyet vererek daha ziyade vaiz eder gibidir. İpsenin, (Bernart şav) ın (Slasvorthy) nin ve Rus mektebi eserlerini hararetle okumamızın sebebi hayatın derinliklerine ve sırrına inmeğe karşı kendimizde büyük arzu olduğunu gösterir. Her ne kadar Şiir ve Dram, fikriyatla pek dolu olunca, güzelliklerinin Biraz gideceğini bilmekle beraber o gibi eserleri gene hararetle okuyoruz. Şiirin bu felsefi temayülü felsefe enteresinin insanlarda pek derin ve her şeyden akdem olduğunu gösterir. Profesör (Hibben) de felsefeyi şöyle tarif ediyor : felsefe mes'ealeleri, hayat mes'ealeleridir mevcudiyetin sırrı mes'ealeleri, beşerin menşei ve meadi mes'elesi insanın kendinden bir cüz olduğu kainat ile etrafında uzanan gayri mer'i âlem ile münasebeti mes'elesidir. Felsefe kelimesi ilk evel (Sokrat) zamanında kullanılmaya başlandı. (Efiatun) ve (Aristo) zamanlarında felsefe kelimesiyle (Asıl olan şey) in ne olduğu mes'elesi anlaşıyordu. Stüvisiyenler ve Epiköriyenler zamanında felsefe kelimesinin manası darlaştı : hayat rehberi manasında kullanılıyordu.

Hristiyanhğın zuhurunu takaddüm eden siyaset ve din karışıklıkları zamanlarında insanlar, felsefi muakalelere pek vakit bulamıyorlardı. Fakat bunların (Hayat rehberliği) vazifesini görebilecek bir felsefeye ihtiyaçları vardı. Filhakika (Yaşamak san'atı) nı gösteren bir felsefe de kuruldu: Stüvisiyenlere göre felsefe hakimane yaşamaktır. Epigöriyenlere

göre felsefe : mes'ut yaşamak san'atıdır. Lakin asıl felsefenin gayesi yalnız böyle (Hayat kılavuzluğu) etmekten ibaret ameli bir gaye değildir. (Fransız beyka) nin felsefe telakkisi de yalnız nef'i olması haysiyetiyle, nakıstır. Beykana göre ilmin birinci vazifesi menafii beşeriyeyi temin kastiyle insanı tabiata galebe çaldırmaktır.

Fakat felsefenin vazifesi bundan ibaretir diye (Neficilik) iddiası felsefeyi pek daraltmak olur. Son zamanlarda felsefeyi, cemiyetin terakkisine hizmet ettirmeyi öne sürenler de aldı. Hali hazırda cemiyet işleri o kadar mühimleşti ki her ilmin ve hatta felsefenin de bu ameli gayeye hizmet

düşünüyor. Fakat bizim ameli ve içtimai alâkamız ne kadar ziyade olursa olsun öyle anlarımız olur ki ilmi, ilim için arıyoruz, allahın, ruhun kainatın ne olduğu hakkında hayrete düşüyoruz. Eğer bu hayret ciddi bir tefekkür ve mülâhaza neticesi ise o zaman felsefedir, felsefeyi, meta fizik münakaşalarda beşeri mes'ealelere çeviren mühim bir zat ta vilyam Cemistir. bu zat yirmi üç yaşında iken yazdığı bir mektupta şöyle diyor: bütün zamanımı felsefe tahsiline hasredeceğim...

İngilizceden mütercimi : İzmir Lisesi
Felsefe Muallimi

M.Rahmi

Kale kapıları

Yaşayan bir tarihtir, kalelerin kepisi.

Neler fışıldar harap, kulelerin çatısı.

Kitabeler, asırların sanki canlı bekçisi,

Nerdesin?.. bu kapının ey kalkanlı bekçisi!..

Nerde şimdi buranın o mağrur sahipleri?..

Üç tuğlu vezirlerin, saki musahipleri?...

Şimdi burda kimsenin yok fani hevesleri,

Kalelerden gelmiyor, artık gür gaza sesleri...

Derinlerden gelen bu sesler; Zafer destanı

Bu kaleler, şehitler, kahramanlar vatani,

İçin için ağılatır şu yosunlu pınarı,

Bu kale kapıları... Bu kale kapıları!

16 - Ağustos - 1927 - Bahkessir

Hikmet Turhan

(Adolf Ferriyer) den

Yeni Türkiye ve Mektepleri

Asiya baştan başa değişiyor. Japonyadan sonra Çin sarsılmağa başladı. Hindistan için için kayıyor. Yedi seneden beri İran, uzun senelerden beri Türkiye, bu gün yahut yarın Efganistan büyük hamleler yaptılar veya yapmaktadırlar. Yeni nesil, yeni kan, yeni şeyler ister. Yeni maasır ruh, yeni şark nesillerine nüfuz etmekte berdevamdır. Maasır yeni ruh diyorum, bundan garp kültürünü kast etmiyorum. Filhakika garbın bir çok keşfiyatı arzımızın çehresini değiştirir. Madde orada hiç bir yerde hiç bir zaman görülmiyen bir muvaffakiyetle insanların hizmetkârı oldu. Elektrik kuvveti tamamiyle bendedildi, ve ehlileştirildi. İş bölümile ve muhtelif me-ratibile insanı teşkilât görülmeyen bir mükemmeliyet ve müessiriyet derecesine yükseldi.

Evvela bu fütuhât ilmin ve teknigin damgasını taşıdığı gündün beri umurun ye bütün kürrei arzın mahdır. saniyen bir muhite, bir ırka, bir millete mensup ferdlerin daima kendilerine has bir seciyesi olur.

Bütün inkılâpçıların yapmak istedikleri şey de umurun malı olan bu hakikatlarla milli seciye arasında terkipler

yapmak, milli kitlelerin evsaf ve ihtiyaçlarına muvafık hukuku tanzim etmek, daha mes'ut bir hayata müsait kanunları vücuda getirmektir.

Gazi Mustafa Kemal ve ona tam bir hulus ile bağlanan fikir güzideleri de mes'eleyi böyle kavramışlardır. Tabirin bütün manasiyle bu zevât faal adamlardır. Faaliyetlerinin ye-gâne gayesi milletlerinin refahıdır.

Onların gayretleri üç cep-heden yürümektedir:

A — menfi cephe: Maddi manevi cihetten muzır görünen bileümle mazi miraslarından uzaklaşıyor. Ancak teceddüt düşmanları nezdinde haizi itibar olan ve kadim zamanların alâmeti bulunan Fes ile Yaşamak kaldırılıyor. Ancak ufak bir güzide zümrenin ukuyup yazmasına müsait olan eski arap harfleri milletiu umumî terakkisine mani olduğu için bazı ufak tefek tadilat ile bunun yerine Lâtin harfları ikame ediliyor. Daima irtica menbai olan ruhani teşkilat artık hükûmet himayesine nail olamıyor. Hukukî sahada hükmü kalmamış manasız kanunlar yerine (İsviçre kanunu medenisi) gibi en sade, en açık kanunlar kabul ediliyor.

B — Umumî hakikatlar

cephesi: Her yerde her zaman doğru olan ilmi nazariyat ile teknik tatbikata yer veriliyor; ilim adamları seviliyor, dünyanın en seçili ilim kitapları tetkik olunuyor, mümkün olan her sahada asri fen kabul ediliyor.

O — Millî cephe: Hususi seciye ve mezîyetleri nazarı dikkata alınmak şartıyla milletin ihtiyaçları esasına müstenit yeni bir cemiyet kurulumak isteniyor.

Bu iş prensipleri her sahadan daha ziyade sıhhat ve fikri takip ile halkın terbiyeyi umumiyesine tatbik edilmiştir. Göreneğin, mihanikiyetin mahsulü olan eski terbiye mes'um bir hiçlikti. Türkiyede her şeyin yeniden yapılması lâzımdı, orada tepeden tırnağa kadar her şey, evvelâ kâğıt üzerinde, bilâhara se'niyette yeniden tanzim olunuyor.

Eski mektep ruhani nüfuz ve hareme yer veriyordu. Yeni mektepler talebenin faaliyeti, talebenin kendi kendilerini idareleri, cinsler arasında muhtelit terbiye, izci teşkilâtı gibi dört perensibi ilk hamlede kabul ettiler. 1926da (Condövey) ile (Omerbois) Türkiyeye davet olundular. (Condövey) Türkiye maarifi hakkında mühim bir rapor verdi. (Omerbois) meslek mektepleri hak-

kinda yapılacak ıslahatın esaslarını tesbit etti. Nazari ilim ile onun tatbikatı sahasında bunları sayıyoruz.

Millet işlerine gelince; bu faaliyetlerin gayesi ırkın esash vasıflarına istinat ile halkı zenginleştirmek ve yükseltmek tir.

Şu terbiye prensiplerinin Türkiyeden daha iyi tatbik edildiği bir yer görmedim: « Terbiye hariçten dahile yapıstırılan bir takım kaideler mecmuası değil, dahilden harice doğru yayılan muntazam bir nema inkişafıdır. » Her terbiyenin esası çocuğun sıhhi ruhi muvazenesi, her terbiyenin gayesi ictimai, iktisadi, ahlaki zaruretlere dir. Bu esas ile gaye arasında terbiyenin vazifesi, çocuğa benliğine tasarruf iktidarını vermek, hakikat ve adalet aşkı alan büyüle bir ruh ile millete, cemi-yete, insaniyete hayırlı adamlar yetiştirmektir.

Türkiyede yeni terbiyenin eserlerini kavramak isteyenler, yalnız İstanbulda tevekkuf etmemeli? Anadolu'nun içine İzmir'e kadar ilerlemelidir. Türkiye bir çok evlada malik bir babadır. Bunların en büyüğü anadoludur. Anadolu, bir hakim, bir feylesoftur. Türkistandaki kadın dedelerinin itidâl ve soğuk kanlılığını muhafaza etmiştir. Yakıcı göller içinde iptidai hayata hâs mistisizimi ile İslamiyet Türko garip gelmişti. Bu sebepten Türk tazyik ve takip edildiği halde, daha serbest ve müsamehakâr olan eski (Şaman) dinini (Alevî) lik halinde İslamiyetle gizli gizli yan ya-

na yaşattı.

İstanbul... Bir cepheden ecebî bir prensin sultanıdır. Burası yüksek zekâi kabiliyetlerine iman etmiş bir muhittir. İstanbulda yüksek nesep liyakatları ile mağrur olanlar vardır. Bu şehir halkının ehemmiyetli bir kısmı az çalışıyor, çok eğleniyor. İstanbulun saltanatı ile Anadolu'nun sade hayatı arasında derin bir ziddiyet vardır. Anlaşıyorki büyük Gazi de kurduğu hükûmetini bu beynelmilel şehrin teredditlerinden kurtarmak ve ona **Ankarada** Asiyanın yüksek yaylalarının sıhhat dolu havasını içirmek gayesiyle hareket etmiştir. onun çelik iradesine bu tarzı kareket muvafıktır.

İstanbul şark ve garp yollarının telâkigâhıdır. Maddî

cihetten burası çok çabuk garphlaşmıştır. Fakat maal'e-sef manevî cihetten Ankaranın millî rüyasına pek batî intibak ediyor. Orada Türk olmanın ziyade bir çok **Levanten** insanlar vardır. **Levanten** her soydan melez, çifte melez, Yunanlı, Amerikalı, Roman-yalı, Suriyeli, Garpli demektir. Bu asrî şehirde bir çok loş evler vardır: Kadim İstanbulu anlamak için Ayasofyaya çıkmak, rengârenk çinili camileri gezmek, Halicin niha-yetinde, Surların haricinde Eyyup sokaklarını görmek, Marmara sahillerinde Yedikule ye kadar gitmek lazımdır.

— bitmedi —
(Er Nouvelle) Mecmuasından:

Ahmet Hikmet

GÖZLER

Bir lâhza o gözleri belki görürüm diye
Bağrımda ıztırabın binbir zehrini yaktım
Sonunda bakışları kaldı bana hediye
Yaşlanan gözlerimle gittiği yola baktım

İçinde o gözlerin güneş gizlidir sanki
Her lâhza bin kıvılcım binbir şimşek parıldar
O ne bakış ki rabbim rabbim o ne bakış ki
Her dolaştığı yerde yaratır kasırgalar

O ne yaman, ne hırçın, ne yakıcı şey onlar
O ateşten gözleri nasıl yarattı rabbim
Her kalbi yakar geçer ne akıcı şey onlar
Yoksa yaratırken mi yandı da attı rabbim

20-3-929 Çeşme

Hasim Nezihi

Yeni mekteplerde tedris usulleri

TABIAT TETKİKİ İÇİN SEYAHATLAR

Yeni mekteplerin zengin ve mütevvvi bir tedrisata yetecek kadar geniş arazileri ve bu arazi içinde ormanları, korulukları, zinet, meyva, sebze bahçeleri, havuzları, gölleri, bataklıkları, ahırları, kümeleri vardır. Fakat tedrisatta bu kadar mebzul olan vasıtalarla da iktifa olunmaz. Derisi alâkadar eden eşya ve hayvanları kendi tabii muhitlerinde görmek maksadıyla memleketin her tarafında seyahatlar yapılır. Nerede tetkike değer bir unsur bulunursa hayvanat, nebatat, tabakat dersleri orada yapılır. Bilhassa uzak memlekelerin hayvanlarını görmek için büyük şehirlerin hayvanat bahçeleri, tabiat müzeleri, müstemlikât meşherleri asla ihmal edilmez.

Bu müşahedelere dair Yeni mektep talebesinin mecmualarından çıkarılmış bazı yazıları görmek faydalıdır:

1 - Kuş meşherini ziyaret

Brükselde (SENKANTÖNER) sarayında kuş meşherini ziyaret ettik. Meşhere girerken kulaklarımıza muhtelif hayvan çıkışlarından mürekkep bir konser çarptı. Bu hadise bize eski bir masalı (Brem)

şehrinin bir merkez, bir horoz, bir kediden ibaret olan orkestra hey'etini hatırlattı. Bu hayvanlar çok alâkamızı celbetti. Bir çok neviden büyüklü küçüklü horozlar, tavuklar, ördekler, hindiler, tavus kuşları, göğercinler, papağanlar vardı. Bunların arasında ayakları çakırlı, bacakları külöllu tuhaf şekilli tavuk ve horozlar gördük. Burada küçük tahta evlerine yerleşmiş uzun kulaklı, cins cins tavuşanlar vardı. Yiyecekleri, havuçları makinalar ince dilimlere kesiyordu. Bu meşher azami derecede güzel idi.

2 - Müstemlikât müzesi

Müzenin muhteşem manzarası daha hariçten beni alâkadar etti. Medhalde müheykel bi Kerkedan gördükki koca binanın nöbecisi gibi bekliyordu. Birinci salonda zürafeler, filler, insan boyunda maymunlar vardı.

Diğer salonlarda müstemlikelerden getirilmiş bir çok balık, kuş haşerat, taş kolleksiyonları var. Bilhassa hintlilerin silah, alet ve eşyalarından mürekkep kolleksiyon-

na çok alâkadar oldum. Zira onların pek garip olan hayatlarını ancak bu eşya ile anlamak mümkün oluyor. Kavuçuk istihşalatını, (KonGo) sanayii haşebiyesini ve ihracat mevaddını gösteren salon da istifadeli idi. Müzede her şeyi tam bir intizam içinde bulduk. Buradan derin bir memnuniyet içinde ayrıldık. Başka yerde diğer bir talebe şöyle yazıyor.

« Kablettarih devirler ve hayvanlar hakkında vesika toplamak maksadıyla beş gün kadar devam eden bir seyahat tertip ettik. Daha evvel bir planla mücehhez olarak Brükselden hareketle Anvers hayvanat meşherini bütün pavyonlarını ziyaret ettik; bilhassa çok istifadeli bulduğumuz Bürüksel tarihi tabii müzesini de tetkik ettik.

Nebatat derslerinde de tatbik edilen aynı usuller, aynı neticeleri verir. Burada da ders müşahhas ve canlıdır. Ziraat, sebze, meyva bahçelerine, ormanlara malik olan Yeni mektepler Nebatat vesaiği için de en zengin bir muhit değildir? Luzumunda mutehassıs amele tarafından

yardım görmek şartıyla toprağı bizzat işleyen talebenin elde ettiği mahsul miktarı hem çok, hem mütevidir. bu faaliyetler Nebati hadiselere yalnız harici va-sıflarını değil, tekâmülünü de tettebua müsaittir. Toprağın çocuklar tarafından çapalanıp gübrenmesi, ekilip biçilmesi sayın teknik usullerini öğrettiği gibi yüzlerce Fizik, kimya meteoroloji (Mabhasi cev), mihanik... tatbikatı imkânlarını da verir.

A— Talebe bahçesi.

Ziraata, sebzevatıcılığa taluk eden bu umumî faaliyetlerden başka küçüklerle ortancaların kendilerine ait bahçeleri vardır. Bahçe işleri gıda ve zinet noktai nazarından küçükleri alâkadâr eder. Bundan başka çapalama, toprak kurutma, fidancılık, çekileme, daldırma, aşılama, budama, havalandırma, güneşlendirme, gübreleme, ışıklandırma... tecübeleri yapılır. Nebati hayatın bir metod dahilinde tarassut edilen bütün hadiseleri diğerleri gibi (müşahade defterleri)ne kaydedilir.

B— Nebat dersinde ameli işler.

Laburatuvar tecrübelerinde köklerin, sakların, yaprakların, tohumların... teşrihi, cinslerinin tayini faaliyetleri nebati fizyoloji ve anatominin en canlı şerait içinde tedrisini temin eder.

C— Nebat tenezzühleri.

Bir Yeni mektep muhiti her yerden ziyade nebat hadiselerinin meşheridir. Bununla beraber büyük şehirlerin nebatat bahçeleri, orman müzeleri, büyük serler, müstemi-like nebat meşherleri de ihmal edilmez. Büyük sanayii ziraiye müesseselerinin, mah-

sulâtı nebatiyeyi muhtelif istihalelere tabi tutan fabrikaların ziyareti nebatat kadrosunu ikmaleder.

Gelecek makalelerde Yeni mekteplerde Tabakat dersleri tatbikatından bahsedeceğiz.

Ahmet Hikmet

Kanlı Mendil

-Nihada-

İstemem, vermeyiniz, bana; şefkatten eser,

Benim mağrur hüznüme ancak inziva yeter.

Tam beş sene içinde filizlenen ümitler

Gizli kasırgalarla savrulan bir kül oldu...

Gülüm bana dostlarım, ki hakkınız var bu gün;

Kaderin neşesiyle yaptım hüznüme düğün,

Senelerce kahrolun bu talisiz ömrümün

Birincilik kazandığı bu maskara tül oldu...

Dudaklarım yanıyor... Dönmiyor artık dilim,

Neşede bir sevinç yok.. gama âşık değilim.

Arada bir ağzıma gelen beyaz mendilim

Hazan bahçelerinde yetişen bir gül oldu...

13 - 3 - 1929 Erenköy

Mustafa Şevket

İktisat Bahisleri:

ÜÇÜNCÜ DOKUZ EYLÜL SERGİSİ VE YERLİ MALLARIMIZ

Üçüncü Dokuz Eylül Sergisi de, garip bir tali ile, ikincisi gibi, bir furtuna için de doğuyor. Filhakika geçen sene yine bu günlerde kopan bir münakaşa, az daha bu kıymetli müessesenin hayatına mal oluyordu.

Halbuki Sergi ikinci sene de, muhittle uyandırdığı sedid alâka ve bunun eyice idare edilmesinden mütevellit muvaffak bir tekâmül ile bu münakaşacıları mahcup bir hale sokmuştu. Öyle zann olunurdu ki artık üçüncü sene için münakaşa, ancak daha mütekamil bir hale girmesi yolunda olacaktır.

Görüyoruz ki halâ Serginin açılıp açılmamasında terettüt edenler bulunuyor. Filhakika onlar, Lâypzig sergisinde gördükleri sayan hayret terekkiye ve bundan çıkan faidelere karşı İzmir Sergisini pek basit görürler, bunun için sarfedilen emekleri paraları israf sayarlar, ve bu işleri uzaktan hem en insafsız bir şekilde tenkit ederler.

Bu zaviyeden bıkılırsa, her başlangıç mütekamil arkadaşları yanındaki hazin ve mahcup vaziyetini, 9 eylül sergisi de umumî bir kanunla muhafaza eder. ancak insafia düşünmelidir ki her tekâmül böyle basit, müterettit ve heyecanlı fakat hisli adımların eseridir.

Sergimize ecnebi celbedemiyorsak, bunu serginin vücudundan ziyade İzmir seyyahların da uğramadıkları sebeplere atfetmek doğru değildir? Serginin diğer cephelelerdeki faydalarını inkar edeceğimize; bu emeli de el birliği ile başarsak olmaz mı?

Biz makalemizde Sergiyi yerli mallarımız itibariyle tetkik edeceğiz: Yine Ankaradan kuvvetli bir kalp darbhanı şeklinde memlekete yayılan bir halâs hareketi karşındayız. İnkılabın müdecisi, daha açık bir tabirle Türk tefekkür alemini temsil eden Türk Ocakları; yerli mallarımız için yüksek bir cidal açmış bulunuyor.

Halbuki yerli mallarımızı bilmek lazımdır. Vatandaşların vicdanına hitap ederken düşünceğiz ki o; aradığı yerli malını bilmediği, bulamadığı zaman azap ve iztirap içinde bunalacak ve nihayet nevmüt bir hisle daha bir çok vatan ve millet borçlarını da ihmale alıracaktır.

(Vatandaş yerli malını kullan!) gibi cazip temennileri faydalandıracak ancak daimi veya muvakkat sergilerdir.

İşliyoruz ki: « bir milyon dan fazla nüfusu olan Mısır paytahtında, şehrin en işlek bir noktasında Kahire ticaret ve sanayi idaresinin büyük ve daimi bir sergisi vardır.

Burada Mısırda yapılan kaba, zariî, ucuz, kıymetli her şey sanat namına Mısırlı elinden çıkan her eser, büyük bir intizam ile teşhir edilmiştir. Malların üzerinde, malın sahibi, fiati, ne suretle satıldığı hakkında mufassal malumat vardır. bu fiatlar üzerinden sergi idaresi sipariş kabul eder. » bunları naklen aldığımız Mısırda bir Türk vatandaşın neşrettiği Muhadenet gazetesi diyor ki:

« Daha bir kaç sene evvel mütevazı bir kaç odadan ibaret olan bu sergi, hele kiş mevsiminde binlerle kişi tarafından ziyaret edilen bir müessese haline gelmiştir. Bu müessese sayesinde Kahire ahalisinden, arabacılar kundura boyacıları da dahil olduğu halde Mısırın hangi şehrinde ne mahsul yetişir, hangi müessesenin veya çiftçinin malıdır, miktarı ve fiatı nedir bilmeyen tek bir kimse yoktur demek mübalağalı değildir ».

İzmir Dokuz Eylül Sergisi ise mes'ut bir tali eseri olarak, İzmir ve havalisi gençliğinin bu yoldaki gayretini çiçeklendirecek en kıymetli bir müessesedir.

İki esne muvaffakiyetle yükselmiş olan sergi, en uzak muhitlerde bile derin ve devamlı bir alaka uyandırmıştır. Şu halde sergide yabancı mallerde bulunmakla beraber yerli mallerimiz için hususi teşkilât yaparak sergiyi bu cihetten fazlasıyla takviye etmek, yerli müesseselerimize mallerini tanıtmak ve halka bunları tanımak imkânını vermek, kaçırılmayacak çok kıymetli ve müstesna bir fırsat olacaktır.

Filhakika sergi, İzmir gibi bir ihracat pazarının ihracat emtasımını teşhire olan ihtiyacını tatmin ile beraber yerli mallarını da memlekete pek güzel tanıtılabilir ve bu iki iş birbirine zıt şeyler olmaktan ziyade müttemim vaziyetindedirler. Sergi, yerli mallarımız için, memlekette uyanmak üzere olan heyacanlı hamleden istifade etmelidir. Bütün ticaret odaları, türk ocakları, muhitlerindeki yerli mahsulât ve masnuatın İzmir sergisine, en iyi ve faideli bir şekilde teşhir edilmesine şimdiden davet olunmalıdır.

Yerli malinin, serginin hangi dairesinde olursa olsun sahibi bulunsun bulunmasın satışı kolaylaştırmak ve madalyadan başka muhtelif ikramiyelerle teşvik etmek mümkün olduğu gibi ziyaretçilerin yerli maline alakasını celp ve tesbit için kesif günlerde hitabelerde bulunmak lazımdır. Bunun daha devamlı ve şamil olabilemesi içinse bol resimli (yerli mali broşürleri) tanzim

Antepli Hasırcı Zade Mehmet Ağa

—XIIIüncü asır diyân edebiyatı şairlerinden—

Gazi antepte bulunduğum sıralarda bu kahraman memleketin tarihini ve büyük adamlarının tetkike koyulmuşum. Tercümei halini aşağıda yazacağım Mehmet ağayı nevi şahsına münhasır bir kuyvetli şair olarak görmüş ve tetkik etmişim. Bu hususta merhumun kızının oğlu Antebin kıymetli gençlerinden (Mennan zade Mustafa) bey ile Hasırcı zade (Mustafa Fehmi) efendinin oğlu Ahmet Muhlis beyden çok istifade ettim; kendilerine bu sütunlardan teşekkürü bir vecibe bilirim.

Hasırcı zade Mehmet ağa, son asrın büyük şairlerinden sayılabilir. Antep hanedanından Hasırcı zade Esseydü hacı abdullah ağanın oğludur. Pederinin en küçük oğlu olduğu halde fazlû kemal cihetiyle hanedanın en büyüğü olmak şerefini kazanmıştır. Mumaileyh pederi vefat ettikten atlı ay sonra 1217 tarihi hirisinde Antepte doğmuştur. Dört yaşında da validesi vefat etmiş, büyük biraderi Hacı

ve tevzi etmek hatıra gelir. Sergi geçen sene ihracat emtasım için çok kıymetli an-siklopedik bir eser nesretmiş, bu sene de yerli mallarımız için yapılır.

Serginin hitamında, mevcut teşkilât ufak mikyasda muhafaza edilerek «daimi yerli mali sergisi» de açılabilir.

Mustafa ağanın himayesine iltica eylemiştir. Fairatında meknuz istidat dolayısıyla altı yaşında hıfzıkurana başlıyarak sekiz yaşında hafızlık uuvanı-na kesbi istihkak eylemiştir. Ulumu iptidaiyi Ayıntapta tahsil ettikten sonra ikmalî tahsil arzusuyla Halebe daha sonra Şama gitmiştir. Bu esnada sebeb-i işihari olan şairlikte de kesbi mehareti etmeğe başlamıştır. Şamda eyice Arabî ve Farisî tahsil ettikten sonra bir aralık (Mısır) a gitmiş isede oranın havasıyla imtizac edemediğinden tekrar Şama aydet eylemiş ve o sırada nesri füyuzat etmekte olan Mevlâna (Halit Ziyaettin nakşibendi) hazretlerine intisapla müşarün ileyhin (Kabiliyet daret) hita-bıyla mazharı takdiratı olmuştur. 1242 tarihinde gönlünde vatan hasreti cilvege olmağa başladığından Ayıntaba dönmüştür. Bu sırada Ayıntapta icrayı hüküm eden mühtiş Taun illetinin ailesine iras ettiği hasar ve ve iki küçük biraderi zadesinden başka

Hulâsa serginize; memleket gençliğine hazırladığı şerefli fırsat nishetinde, çok ağır milli bir vazife-ilk iki seneden fazla müşkilatlı bir vazife- düşüyor. Roma müzakarât ise, hepimizin borcudur.

Kemal Turan

kimsesi kalmıyan aile umuru idaresinin rüyeti bittabi kendi üzerine intikal ettiğinden pek te ihtiyacı kalmadığı tahsiline nihayet vermiştir. Merhum dünya gailisine ehemmiyet vermez, kendi âleminde hür ve azat yaşardı. Ayaklarına arız olup yedi sene devam eden mühlik bir illet maneviyatında oldukça derin bir tesir bırakmıştır. Mumaileyh en ziyade şairlikten büyük bir zevk duymuştur. Tabiatı çok tuhaftır; kendi huzurunu, menafii şahsiyesini asla düşünmezken başka birinin hakkını müdafaa için son derece çalışmaktan büyük bir haz duyar ve her halde o işi muvaffakiyetlendirirdi. Başladığı işlerden neticelenmiyen hemen hemen hiç yok gibidir. Esasen İstanbul ve Halep seyahatları hep bu nazariye ve prensiplerin eseridir. 1279da Halep valisi İsmet paşanın kendi nefesine kat'ıyyen nispet ve tallûku olmiyan bir takım taddiyatının ref'i zımnında bir sene İstanbulda ikameti ihtiyar etmiş ve İsmet paşanın azli emrini istihsal etmiştir. İstanbulda bulunduğu müddetçe vukela ve yüzeranın iltifatlarına nail ve hatta huzur şahane neye kabul bile edilmiştir. Keçeci zade İzzet Fuat paşa ile mülakatında irticalen irat eylediği şu:

Hakipaye ferşi ru'y etmek için Mukfazayı tynetimdir ben hasırcı zadeyim.

Beyti ve: (Siz keceyi sudan çıkardınız. Biz hâlâ hasırı öriyoruz.) Sözü pek meşhurdur.

İstanbulda bir seneden fazla kalmamış ve memleket hatırası muhabbeti kendisini İstanbuldan ayırmıştır. İstanbulda iken memleketine geçmek için yazdığı şu bir iki beyt eşarının letafetine bir delildir:

Dehri süflide garip olduğuma çok acırım,
Hatıra geldiği dem âlemi bâlâyı vatan
Adem İskenderi vaktolsa dahi gurbette,
Cilve eyler yine gönlümde me-rayayı vatan.

Ağa pek mütevaziane haraket sder, herkesin gönlünü almağa çalışırdı. Bu cihetle umumn mazharı ihtiramı olmuştur. İstanbuldan aydet ettikten sonra yedi sene mütemadiyen evinin cümle kapısından dışarı çıkmamış ve kendisinin:

«Üzlet etsen hele bu nas-tan yeri var» mısramı teyit etmiştir.

İktidarı ilmisi derecei kemalde olduğu halde ömrünün en zinde ve şevkli zamanı bir takım ıztırabat içinde geçtiği için ahlâfî müstefit edecek büyük bir eseri ilmi vücade getirmeğe meydan bulamamıştır. Fakat inşadı şiirde asrının feridi ve hıfzında da pek çok nadir eşar bulunuyordu. Şiir inşadında ağının büyük bir mehareti vardı. Hele esnayı muhaverede bilmünasebe irat ettiği nükteler şöhretinin yükselmesine başlıca sebep olmuştur. Meselâ sıhhatı hakkında sual soran ve yasını mezu bahis eden ahbablarına

«Ehli askın hocası kocadıkça koç olur» mırıyla mukabelede bulunurdu. Son derece hazır cevaptı. Bazen talebelerine ders verirdi, şakirtlerini okutmak için bir mahallî mahsus tayin etmezdi. Talebelerini nerde yakalarsa orada dersini verirdi. Bir gün böyle çarşı, pazarda ders okuttuğunun münasebetsizliğinden bahseden bir talebesine derhal «Elhikmetü dalletülmüminü ahazeha eyne veccedeha» hadisi şerifini irat ederek şakirdini iskât etmiştir. Ağa unvanıyla istiharından memnun idi. «Efendi unvanıyla maruf olupta kendinden intizar edilen mesailde ızharı acz ile mahcup olmaktansa ağahlıkla istihar ederek gayrı memul faziletler ibraz etmek insan için büyük bir şereftir» derdi. Farisiyi, arabiyi bilirdi; bu lisanlarda inşadı şiir ediyordu. Ağaya kıymet veren en büyük hassa şiirlerini irticalen söylemesiydi.

Antakyalı Yahya efendi ile olan müşaaireleri pek meşhurdur. Şu beytler bunu ispat etmektedir:

Hafız kulunu hifzede ol hafızı dana
Yahyayı da ihyâ ede ol hayyî tuvana

Ağa yazdığı şiirlere ehemmiyet vermez ve hatta bizzat yazmıyarak başkasına yazdırırdı. Yazdığı yazıların müsveddesini saklamak âdeti degildi. Bunun içindir ki vefatında binlerce evrak arasında krndi asarından bir parça olsun tesadüf edilmemiştir. Asarının bir çoğu hatta en değerlileri bile bu suretle ötede beride kaybolup gitmiştir. Şuurunu

hayatının en son dakikasına kadar muhafaza etmiş, mükellef olduğu feraizi ilâhiyeyi kemâli zühdü takva ile edadan bir an olsun geri kalmamıştır. Son şiirini irtihalinden yirmi dört saat evvel Antep Kaymakamı Rüstem beyin vefatını istihbar etmesi üzerine söylediği:

Veda etti dünya nice erlere
Ne Daraya kalır ne Rüstemlere!
Beyti idi.

Ağa Celâlettin Rumiye derin bir aşk besliyordu. Bunun için hazrete bir çok tezarru nameleri vardır ki bu arizayı bu tetkikimizle beraber neşredeceğiz.

(1290 H.) senesine Halebe son seferini yaptıktan sonra bir defa bile Antepten dışarıya çıkmamıştır. Emlâk ve ailesi umurun oğlu Ahmet ağaya terkeylediğinden bütün manasıyla (Azade) yaşamıştır. 1304 senesi Cemaziyel ahirinin yirmi ikinci günü müptelâ olduğu «Hummayı muhrika» dan sekiz gün yattıktan sonra vefat etti; öldüğü zaman «87» yaşımda bulunuyordu.

(Ecel dürdü «Hasırcı zadenin» tomarı) Ömrüm vah?

Mırsai tarihi vefatıdır. Uzun boylu, uzunca sakallı, geniş alınlı bir zattı. Bogazına son derece düşküdü; entari cübbe geyer, başına esnafa mahsus hint kuşağı sarardı. Beyaz merkeplere ve kürke fazla merakı vardı. Kendisi ile görüşenler fesahat ve belâgatı karşısında hayret ederlerdi. Merhumun ağa unvanıyla maruf olmasının sebebi kıyafetinin halka benzemesinden ileri gelmişti. Ağanın matbu esrleri yoktur. Topliya bildiklerimi imkân buldukça neşredeceğim.

Hikmet Turhan

Hasırcı zadenin şiirlerinden:

ARIZA

—Melâna Celâlettin Rumi Hazretlerine—

Kalkışıp bir şebengâr ef kâre
Tıfl iken yok idi bu dert bende
büyüdükçe bu dert dahi büyüdü

Düşüğüm derde aradım çare
Hoş gelirdi kumarı gehvare
Pisterim döndü tudei Hare [g]

—1—

Bilse derdim figan eder ahen
O nedir kim Hâkime gizli disem
Hale Sokrat devasını bilmez
Bir diyen olsa ger nedir derdim
Hançeri nefis deldi bağrımı ah!
Bir tabibi kulûbe varki gide

Senkler zar olur bu bizare
Aczini bais olur izhare
Şaşı Bokrat böyle bimare
Der idim anı yaru ağyare
beni mecrul eden o ağyare
Merhemi lütfü ile ol yare

—2—

Dadhahım tazallüme geldim
Çün sıfâtı celâli mazhariyım
Hazreti (Şems) aşkına ey mah
Ulemâ padişahı hürmetine
Nice kerre cemadı söylettim
Arzedem asitanci şekvamı

Arzı halim huzuru hunkâre
kaldı kârim o merhametkâre
Sayeni sal bu zerre miktare
Çareler kıl gedayi naçare
Beni söylet aman yekpare
Hasmım elet huzuru huzzare

—3—

Kast eyler helâkime her dem
Mülkü mevrusum idi kasrı gönül
Nefstir düşmanım sana malûm
Lik bu eblehe eder tahsis
Hüsnü ahlâkı nehy edip benden
Baba düşmandır bana iblis

Aceba neylerim o hunkâre
Mesken etti adüvvü cebbare
Gerçi hacet degildi tezkâre
Hiyelü mekrini o mekkâre
Sui âmâle olur emmare
Çalışır neslin elbet izrare

—4—

Durdan vesvese eder açılır
Benim ada adüvvüm iken nefsim
hane ki düşmanın elinden ah
Beni rüsvay kıldı kendi gibi
Ne kumaş olduğumu bildirdi
Beni mesh eyledi sıfâtı gibi

Giremez caykâhı esrare
Beyne cembeyn girdi bir dare
Bu giribamın oldu sat pare
Ne belâ iptilâ bu bi are
İpligimimi çıkardı pazare
Kâh fil etti kaşiçe fâre

—5—

Şehvete ederdi ikbali
Ol musirrei kebiye her an
Nice mansur oluer makhur kim
Bana şer eyleme demektir abes
Duzeli oldu bu sui ahvalim
Gerçe tesbihi de erdi kesel

Düşürdü beni bu idbare
Gelmeb iken sagıra israre
Söylemez hakkı çekseler dare
Mefsine hayrı yok o murdare
Beni dünyada koydu ol nare
Tizi meyan beste idi zünnure

—6—

Bülbülü ruhu kutsiye acırım
Padişahım husamına emret
Andelibi revanı kurtara
Kudreti yok beyanı âzare
Vasfıdır yüzünü eden kare
Bed eder şükür hakkı tekrare

Oldu hem aşıyan opis mare
Bir kılınç çalsın ol sitemkâre
Gülistanı cenanda ef iden
Kendisi raziye olur o zaman
Haddi zatında çünkü nurani
Himmetinle sıfâtı hat olsa

Küçük hikâye

Kart kolcu yakasına koyduğu kırmızı yağhını çekti. Akı kızaran gözlerinin kenarlarını sil-di.

Muğla köylerinin uçuz ormanlarına kolcu yazıldığı günden beri Durdunun arkasında koşuyordu. kaç defa hediyeler getirmiş kaç defa koğulmuştu. Hele dünkü vak'a bûsbütün ümidini kırdı. Bu kız kolay, kolay ele geçmiyecekti.

Bir gün evelisi aynı yoldan çıkıyordu, derede orak takılması işitti. Hayvanından heybesini indirerek bir çalının arkasına saklandı. Pürçükler üstünde düşe kalka dibe indi.

Durdu ıslıkla orağı uydurmuş çamdan çıra alıyordu.

Kolcunun gözleri döndü. Bütün mafsalları gevşemişti. Beş dakika sonra o, ıslık çehrenin üstündeki yanakları, doya doya ısıracaktı.

Görümemek lazım, dedi. Pabuclarını bir yolatın kenarına çıkardı. Kabirliklerde, les arıyan

DURDU

sırtlanlar gibi dört ayaklı olmuştu Mersinlerin arasında iri kürek kemiklerini sağa, sola çıkara, çıkararak ilerledi.

Durdu her şeyden habersizdi. Işığı bırakmış.

Susamı ektilim yolyoman,

Oğlının adı Süleyman,

Boşuna selâm yollepdurma;

Ben senede varıyoman,

Türküsünü söylüyordu. Bir

aralık Durdu, duru çingıraklı sesinin aksini bir de çamlı bellerden dinledi. Orağalmak için eğilmişti. İki iri elin omuzlarından tuttuğunu hissetti. Can korkusuyla sıçradı. Omuzunu kavıyan, pencerelerden kurtulmuştu.

Bu dağ çiçeğinin gözleri büyü-müş, daha ziyade güzelleşmişti. Bu kız sanki insan değilce avcudan ürken bir ceylândı. Bir ayağı yerde, diğeri yatrın üstünde, önünde kalkmaya uğraşan, iğrenç adama ürkek, ürkek baktı. Dar, siyah hasma yelegin altında göğsü inip şişiyordu.

— Ne isteyon, herif benden ?

—7—

Ha'vftan mutmainne oldukça

Gevheri hası (İreü) emrin

Bendei hassın ki kıldı hüda

Babı lütfün küşat iken kullar

Bir peyamber vekilisın ki anın

Munis etti cenap vahşiyi

Zeyl «Lâtaknetu» verip yedine

—8—

Nefsi kâfir esiri şahidi dil

al elinden hadikâi gönüm

Bende sayende şadolup urayım

Himemi âliyenle bu âciz

Hafızın kuphun eylemez ifsa

Hamdü lillâh ki vardır ıkrarım

Hasırcı zade

Mehmet

önünde uçsuz kapuzların içine doğru inledi gitti .

Muhtarın evine kedini zor attı .

— Ayı herifler , milletin hazineleri yanyor , mahvoluyor . Sizde insanlık , insaf yokmu diye bağırđı çağırđı . gözleri evinden çıkmıştı . ağız söz değıl , ateş püskürüyordu .

Bir kâğıt karaladı . Muhtara uzatarak , imzala dedi . Saf köy reisinin anca buruşmağı başıyan yüzünde bir damla kan kalmamıştı . Gözlerini vilâyetin bu kıdemli kolcusunun yüzüne dikti ve sordu :

— Bu ne bilmeyon ki ?

Arnavut kolu çizmesinin kenarından çektiğı kırbağıyla , karışık dağıları gösterdi . Alev göklere çıkıyordu . Sonra :

— Okuyemde dinle , dedi .

Ormanı ateşliyenin , Armutcuklu Topal oğlu Mehmet Ali olduğunu ve bunu bizzat isbata hazır bulunduğunu yazıyordu .

Durdu babasını hapse soktukları günden beri ağlıyordu . Öküzleri , evleri , koyunları hiç aklına gelmiyordu ; yalnız ah : babaları başlarında olaydı .

Babası damda perişan , köyde evleri darmadağın olmuştu , Hükümet bir eşekle bia kaç çanaktan başka bir şey bırakmamış : bütün mallarını müsadere etmişti .

Evelce yalnız Muğlanın adını işiten Mehmet Alinin kızı şimdi bir pazarcı olmuştu . Haftada en aşağı dört defa şehre iniyor , odununu attıktan sonra babasını görmeğe gidiyordu .

Bir gün çarşıdan pırasa aldı . gene hapishaneye gidiyordu . köşe başında hocanın biri :

— Gel bakayım kızım , dedi .

İlk durakladı bu adamı tanı mıyordu . Lâkin geno aynı adam sakın sordu :

— Sen Mehmet Alinin kızımısın

Durducük ümitlenmişti . Bu adam belki babasını kurtarabilirdi

Hoca :

— Kızım , baban dostumdur . Çok severim ne oldu bilmem bir delilik yaptı yallahı o , zindanlarda çürüdükçe yüregim yanyor . Size eyilik etmek isterdim ah dedi .

Saf kız hocanın ellerine sarıldı . Sulu gözleri ıslak kirpiklerinin altında o kadar masumdu ki :

— Vallahi hocacım , naha Allah ettiinde bulur ; o , kart Ali dep , durdukları herif yokmu , naptısa u , yaptı dedi .

Hoca vakur hem Durdunun başındaki karanfili kokıyor , hem söyliyordu .

— Sus kızım âsi söyleme , gene eyilik size ondan gelir . git yalvar yakar o , itibarlı bir adamdır isterse kurtarır .

Durdu babasının solgun yüzüne halelenen gözlerine derin derin baktı . çocuk gibi ikiside ağlaştılar .

Mıhlı babuclarıyla dar kasvetli sokakları yel gibi geçti . kart Alinin kapısını çaldığı zaman , kendini topladı . başı dönüyordu . senelerce kaçtığı adamın ayağına kendi arzusuyla geliyordu . Bu Kerkdan derisi yüzü herite ilk defa gülerek baktı . ne kadar korkunç yarabbim küçüktenberi ormanlarda dolaştığı halde , bu kadar iğrenç bir hayvan görmemişti .

Ayaklarına kapandı , ağladı , yalvardı .

— Sen bilirsin çavuş efem ; Bubam bir ay daha damda kalırsa ölecek , dedi .

Allah ona yüzü gibi birde vicdan vermişti . söylenilen sözleri işitmedi . kafasının içi bir acayip öğultuyla inliyordu . gene hayvan hisleri şaha kalkmış insanlıktan geçmişti . Önünde , ayaklarına kapanan türkmen güzelinin bileklerinden yakaladı . göğsüne çekti . Durdu bu sefer eldemleşmişti . Eskisi gibi ne vurdu nede ürkeklik etti .

Toprak , damlı , basık , tavanlı bir odaya girerlerken .

— Bubamı gurtaracaksın demi ? çavuş efe dedi .

— Aksilik etmezsen , evet .

Durdu haftalarca bu basık tavanlı toprak köken eve girdi çıktı .

Nihayet bir gün öğle yaktiydi . çavuş gülererek :

— Akşam burada kalda yarın babanla beraber git . Durdu sevincinden deli gibi olmuştu .

— Vallahimi , dedi .

O , yalnız vakurâne :

— Ben istedikten sonra ne olmaz . diye cevap verdi .

Gün batmış her kes yaylaya

çekilmişti . Koca şehirde bir sinek bile çıt demiyordu . Orman momu ruyla yan , yana oturdular . Bir aralık kart Ali elindeki fincana siyah bir şişeden beyaz bir su boşalttı . İlk evel kendi dudaklarına sonra Durdununkine uzattı . Genç kız geri çekildi . Ne fena ne keskin kokusu vardı . İçmeden kafasının içi karma karışık olmuştu .

— Beu içmen , dedi .

— Senin keyfine , kavlimizde hayır yarmıdı ? dedi ; ve kadehi midesine boşalttı .

Durpu artık içiyordu . İcti , ne kadar içti bilmiyordu . Yalnız o , ahı gözleri süzülde , ne yaptığını bilmez oldu .

Geleu müsafirleri aldırmadı . Dost hocayı seçemedi . Rakımın zehri yüzünün perdesin kırılmıştı . O , mağrur köylü kızı , çingene yosmaları gibi yüzüz olmuştu .

Gece yaralarına kadar bir dizden indi öbürüne oturdu .

Çaldılar synadı , çıldırdı , çıldırdı .

Dış kapı inliyerek açıldı . Dışarıda ayak sesleri tahtaları ciyir dattı . Kimsede bet beniz kalmamıştı . Yalnız Durdu bir şey anlamıyor , köyde düğün geceleri çengilerden öğrendiğı bir türküyü mırıldanıyordu .

İç kapı da aynı gürültüyle açıldı ; iki polis bir kaç jandarma .

Hoca kafasına bir yastığı siper etmişti Çürük dişleri arasından :

— Ayvah kol bastı . diyebilirdi . Gözlerini yumdu , sabaha kadar açmadı .

Ortada mırıldanarak dönen sarhşş kariyı saçınhan tutarak sürdüler . Başka kimseye bir şey söylenmedi .

Karanlıktı . Dar döşeme sokaklarda , düşe , kalka karakola doğru ilerliyorlardı . Bedeni uyuşmuş kırbaç tesir etmiyordu . Bir aralık komirer : (Seni karaneye yazdıracağın rospu ,) demişti . Durdu polisin çatkın çehresine doğru külmüşedi . Dimek onu babasının yanına gönderecekler . Demek hapisaneye karanede diyorlarmış .

— Neme lâzım buhanın yerine demi ; dedi .

Şevket Halil

İmtiyaz sahibi ve Mes'ul müdürü :
Ahmet Hikmet